

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Fonetický ústav
PhDr. Jan Volín, Ph.D.

Posudek
na diplomovou práci Heleny Spilkové
***Intonace jednoslabičného slova jako součásti
víceslabičného taktu***

Diplomová práce Heleny Spilkové se věnuje zajímavému problému, s nímž se popisy české prozodie musí vyrovnávat, a to zvláště chování jednoslabičných slov. Elegantní pravidlo, které říká, že český přízvuk má být umístěn vždy na první slabice slova, totiž u jednoslabičných slov v souvislé řeči vyžaduje řadu doplnění. Jednoslabičná slova se často stávají součástí složených taktů, tedy taktů obsahujících více než jedno slovo. Helena Spilková se věnuje zejména rozdílům v melodické stavbě jednoslovných a víceslovných taktů, součástí její práce je však také testování percepce rozdílů mezi jednoslovnými a víceslovnými takty v přirozené řeči, kde prozodické parametry působí komplexně.

V přehledu odborné literatury diplomantka zjišťuje, že popis melodických průběhů v rámci taktů není pro češtinu nijak podrobně zpracován, ačkoli nejnovější studie se problému již systematicky věnují. Toho, jak je podobná problematika řešena na zahraniční fonetické scéně, se autorka dotýká jen velmi okrajově. Bohužel, v bibliografii k práci uvádí např. publikace Christophe et al., 2003; Botinis et al., 2001; Duběda, 2001, ale v jejím vlastním textu odkaz na tato díla chybí. Současná praxe je taková, že badatel uvádí výhradně publikace, na něž v textu odkazuje. Pokud chce uvést ještě další související literaturu, musí ji zařadit zvlášť a s explicitním komentářem. Na porušování této zásady se hledí se vzrůstající nevolí.

Po kratším přehledu relevantní literatury přistupuje diplomantka k popisu použitého řečového materiálu. Ten je skutečně velmi dobře připraven. Obzvláště je nutno pochválit účelově sestavené texty, které obsahují zkoumané sekvence řečových jednotek. Podobné texty v jiných studiích často působí značně nepřirozeně, Heleně Spilkové se však podařilo sestavit nosné odstavce tak, aby mluvčí nebyli nevědomky manipulováni do nepřesvědčivých řečových stylizací. Tento zdánlivý detail dodává jejímu výzkumu důvěryhodnost.

U té části práce, která se zabývá testováním percepce, je nutno se zmínit o dvou zásadních problémech. Nezanedbatelnou část textu zabírají úvahy o rozdílech mezi testy OPE a MILI nebo mezi jednotlivými mluvčími či mezi jednotlivými strukturními typy materiálu. Tyto úvahy však mají smysl teprve tehdy, prokáže-li se statistická významnost daných rozdílů. Nad rozdíly, které se ze statistického hlediska projeví jako náhodné, nemá valného smyslu spekulovat. Dokázala by diplomantka určit statistickou významnost rozdílu např. mezi testy co do preferencí varianty *y* nebo průměrného počtu správných hodnocení či počtu inverzí?

Druhý problém je spíše formální povahy, nicméně v dnešní době by mohlo být chybou ho přehlížet. U zvukových nahrávek, které jsou veřejně přístupné (a to diplomové práce jsou), nesmí být uváděny údaje o mluvčích, podle kterých by mohli být identifikováni, pokud tito k tomu nedali výslovný a prokazatelný souhlas. Podobně rok narození u respondentů: deskriptivní statistické postupy umožňují charakterizovat vzorek subjektů dostatečně přesně, aniž by byly uveřejňovány jejich osobní údaje. Navíc je u respondentů opravdu irelevantní, jak se jmenovali. Spíše chybí mnohem důležitější údaje o jejich jazykovém zázemí (viz např. respondentka Katarína Flekácsová nebo Janis Aliapulios), o případných sluchových nebo logopedických potížích, o jejich vztahu k jazykům a výkonech v předmětech zaměřených na jazyk atd. V terénu je vždy třeba využít příležitostí a sbírat i data, která nebudou bezprostředně analyzována, ale jsou relevantní.

Je chvályhodné, že autorka své nálezy pouze nevyčísľuje, ale snaží se je také interpretovat. Měla by se však snažit různé hypotézy dokládat citacemi konkrétních experimentálních studií, které je podporují. Například představa, že příznakové je bezpečněji rozpoznáváno než bezpříznakové, je velmi lákavá, avšak není všemi jednoznačně přijímána, už třeba jen proto, že stanovení příznakovosti bývá často na hranici arbitrárnosti nebo je tautologické. Pokud se však autorka k této hypotéze hlásí, měla by doložit konkrétními citacemi, kdo a jak tuto hypotézu potvrdil, a v zájmu objektivit y uvést i případy opačné.

Určítým nešvarem je také uvádění procent na dvě desetinná místa tam, kde je tato přesnost pochybná již ze samé povahy vyčísľované skutečnosti. (Např. s.64, tab.19P – přepoč et sedmi položek na procenta.) Autorka si v zápalu práce zřejmě neuvědomila, že tohoto triku je často využíváno diletanty, kteří chtějí vzbudit zdání vědeckosti. Původním posláním procent je zjednodušit mentální uchopení situace a ne tento kognitivní proces komplikovat. Jedno desetinné místo anebo zaokrouhlení na celá čísla by tedy v tomto konkrétním případě úplně postačilo.

Celkově je však text práce poměrně přehledný, psaný úsporně, a až na drobné výjimky jazykově správně. (Takovou výjimkou je např. soustavné používání tvaru monosylabo namísto monosylabum.) Na s. 33, kde začíná oddíl nazvaný Neutralita textů, ovšem není řádně vysvětleno, o jaký relační rámec neutrality diplomantce jde. Jako by na chvíli zapomněla, že srozumitelnost a sdělnost textu je podle autorské etiky zodpovědností pisatele a tuto zodpovědnost není možno převádět na adresáta sdělení. Pasáž věnovaná neutralitě textů je pak méně přehledná a čtenář je nucen domýšlet, jak problém interpretovat. Z hlediska čtenáře také není dobré, když se zavede termín *běžná shoda* (s. 21) a pak se místo něj objeví *neutrální shoda* (s. 22).

Drobné ortografické nebo gramatické chyby obvykle v posudcích není třeba zmiňovat, pokud ovšem jejich množství nepřesáhne únosnou míru (viz následující přehled). Hranice únosnosti není přesně definována, je ale nutno počítat s tím, že v době automatických detektorů chyb bude dosti nízká.

s. 4, 5 *pracech* namísto *pracích*
s. 7 *ja* namísto *je*

s. 64 *danou položku* namísto *danou podmínku*
s. 69 *z poklesem* namísto *s poklesem*

s. 8 <i>rytmu</i> namísto <i>rytmu</i>	s. 69d <i>na konci s</i> namísto <i>na konci</i>
s. 9 <i>oporoti</i> namísto <i>oproti</i>	s. 72 <i>pútónu</i> namísto <i>půltónu</i>
s. 16 čárka ve vazbě <i>bud', nebo</i>	s. 73 chybí tečka za větou
s. 43 v tab. 14 není označena položka O23, kde také dochází k rozporu mezi očekávanou a skutečnou segmentací.	s. 75 <i>jednostlivých</i> namísto <i>jednotlivých</i>
s. 54 <i>na stránce 5</i> namísto <i>na stránce 55</i>	s. 76 <i>vyskytly..hodnocení</i> namísto <i>vyskytla..hodnocení</i>
s. 57 <i>na obrázku 3</i> namísto <i>na obrázku 2</i>	s. 76 <i>percepčím</i> namísto <i>percepčním</i>
	s. 77 <i>systemtm</i> namísto <i>systemem</i>
	s. 79 <i>rhythm</i> namísto <i>rhythm</i>
s. 81 <i>informace..jsou..uváděna</i> namísto <i>informace..jsou..uváděny</i>	

Do této kategorie chyb zahrnuji též absenci číslování stránek v obsahu a avizování šedého šrafování v grafu 4 na s. 29, kde ve skutečnosti šedé šrafování není, a formulaci „...složený takt, tj. takt, jehož součástí je jednoslabičné slovo...“, která v závěrečném shrnutí implikuje, že takt složený ze dvojslabičných slov není složený nebo že v češtině není možný. Je pravděpodobné, že všechny tyto problémy mají společného jmenovatele, kterým je spěch a nesoustředěnost. Sem lze nejspíše zařadit i tvrzení, že pro digitalizaci signálu byla použita vzorkovací frekvence 44 000 kHz (s.14), autorka by však měla při obhajobě přesvědčit komisi, že rozumí i těmto základním technickým aspektům práce s řečovým signálem.

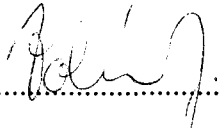
Velmi zdařilou částí práce je oddíl 4.2, kde diplomantka prokázala cennou schopnost nacházet obecné trendy ve značně variabilních datech. Její přístup k hledání melodických schémat je systematický a důsledný. Pochválit je nutno také skromnost (nebo badatelskou pokoru), s níž si na s. 61 uvědomuje, že její nálezy mohou mít omezenou platnost. Velmi příkladná je její poctivost – tam, kde si uvědomuje, že její postup je problematický, to nijak neskrývá a sama na tuto skutečnost upozorní (s. 64). Takovýto přístup nebývá vždy samozřejmostí.

Kladně je nutno hodnotit také diplomantčinu odvalu experimentovat. Její pokus o aplikaci transkripčního systému INSINT je jistě zajímavý. U návrhů dalšího řešení problému by se měla zamyslet, proč její snaha normalizovat intonační kontury vůči minimu a maximu nepřinesla ovoce. Jaké jsou jiné možnosti a proč ta jí zvolená je nejméně vhodná?

Přínosem práce je mimo jiné experimentální potvrzení, že čeští mluvčí zacházejí s některými monosylaby jako s enklitiky i tehdy, kdy by podle základních pravidel zvukového členění neměli (s. 47). Potvrdila také přesnějším vyčíslením, že u melodických průběhů taktů jsou v převaze takové, které mají první (tj. přízvučnou) slabiku níže než slabiku druhou.

Z práce je patrné autorčino nadání pro tento typ badatelské činnosti, zároveň však také spěch vedoucí v některých ohledech k povrchnosti. Celkově je možno říci, že diplomová práce Heleny Spilkové splnila svůj účel a svým obsahem i rozsahem vyhověla požadavkům kladeným na diplomové práce magisterského studia. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobře**.

V Praze dne 25.1.2007

.....

 PhDr. Jan Volín, Ph.D.